

Dobrosielski, Kajetan

Udział powiatu płockiego w akcji przesiedleńczej na Ziemi Odzyskane w latach 1945-1946

Notatki Płockie 26/2-107, 29-31

1981

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Udział powiatu płockiego w akcji przesiedleńczej na Ziemię Odzyskane w latach 1945–1946

Akcja osadnicza na Ziemiach Zachodnich i Północnych stanowiła ważny element ogólnej polityki społeczno-ekonomicznej Polski oraz atut o doniosłych konsekwencjach psychologicznych. Zasiedlenie i zagospodarowanie tych ziem było zamierzeniem ogromnym. „Bodaj że żaden naród nie miał nigdy i nie ma obecnie — głosiła uchwała majowego plenum KC PPR z 1945 roku — równie gigantycznego i skomplikowanego zadania, ale KC PPR, wierząc niezachwianie w niespożytą moc i hart narodu polskiego, w rozum polityczny i talent organizacyjny ludu pracującego, przystępuje do mobilizacji mas dla zaludnienia i zagospodarowania Ziemi Odzyskanych z głębokim przekonaniem, że naród polski i proletariats polski z honorem wypełnią to historyczne zadanie”¹⁾.

Celem szybkiego i sprawnego przeprowadzenia akcji przesiedleńczej na Ziemię Odzyskane, zaangażowano do pracy nie tylko aparat administracyjny, ale i czynnik społeczny powołując do działalności komitety przesiedleńcze na szczeblach wojewódzkich, powiatowych, miejskich oraz gminnych. Do pracy w nich, oprócz pracowników administracyjnych państwowych wciągnięto przedstawicieli Państwowego Urzędu Repatriacyjnego (PUR), rad narodowych, partii politycznych, organizacji społecznych i młodzieżowych, związków zawodowych, służby zdrowia, Polskiego Czerwonego Krzyża, opieki społecznej, kolei, spółdzielczości, nauczycieli, księży i innych. Wynikało to z konieczności wzmocnienia akcji przesiedleńczej i zainteresowania nią możliwie szerokie kręgi społeczne i partie polityczne. W zaistniałej wówczas sytuacji politycznej Europy było to zadanie niezmiernie ważne, bowiem zaludnienie tych ziem wytraçało broń z ręki elementom wrogim i propagandzie przeciwników włączenia Ziemi Zachodnich i Północnych do Polski wskazujących na niezdolność Polaków do ich zagospodarowania.

W odpowiedzi na apel władz centralnych i wojewódzkich już 22 maja 1945 roku zorganizowano w Płocku Powiatowy Komitet Przesiedleńczy (PKP), współpracujący z Inspektorem Rejonowym PUR — Piotrem Stankiewiczem. W posiedzeniu organizacyjnym udział wzięli przedstawiciele powiatowych władz administracyjnych, partii politycznych, organizacji społecznych i zawodowych: przewodniczący Powiatowej Rady Narodowej (PRN) Ryszard Dobieszak, starosta Aleksander Bartoszuk, przewodniczący Miejskiej Rady Narodowej

(MRN) Stefan Pernej, prezydent miasta Płocka Stanisław Kozłowski, przedstawiciel Komitetu Powiatowego Polskiej Partii Robotniczej (KP PPR) Barbara German, Stefan Gołębiowski reprezentujący Komitet Miejski PPR w Płocku, przedstawiciel Polskiej Partii Socjalistycznej Marian Lewandowski, przedstawiciel Stronnictwa Ludowego (SL) i Związku Samopomocy Chłopskiej (ZSCH) Ignacy Figiel, członek Stronnictwa Demokratycznego Jan Misiak, reprezentant Powiatowego Urzędu Ziemskiego Tadeusz Kozielski, pracownik Powiatowego Urzędu Informacji i Propagandy Edward Drajkooper oraz referent Wydziału Społeczno-Politycznego starostwa Mieczysław Małkiewicz.

Z powołanego wówczas do działalności Powiatowego Komitetu Przesiedleńczego, na czele którego stanął starosta, wyłoniono organ pomocniczy tzw. Komitet Wykonawczy. W jego skład weszli: Barbara German reprezentująca PPR, członek PPS Franciszek Kępczyński, przedstawiciel związków zawodowych Kazimierz Osłowski, Ignacy Figiel reprezentujący SL i ZSCH oraz pracownik Powiatowego Urzędu Ziemskiego Tadeusz Kozielski. Na czele tegoż Komitetu stanął Inspektor Rejonowy PUR Piotr Stankiewicz²⁾.

Zadaniem Powiatowego Komitetu Przesiedleńczego i jego referenta było planowanie i koordynowanie akcji przesiedleńczej w terenie, ponadto, wspólnie z Urzędem Informacji i Propagandy prowadzenie propagandy i akcji werbunkowej oraz utrzymywanie ścisłej łączności z urzędami gminnymi poprzez powołane w tym celu Gminne Komisje Przesiedleńcze. Na Powiatowym Komitecie Przesiedleńczym spoczywał też obowiązek mobilizowania środków transportu, zapewnienie pomieszczeń dla czasowego pobytu przesiedleńców, organizowanie pomocy lekarskiej i sanitarnej oraz dostarczanie żywności dla przesiedleńców oraz paszy dla inwentarza w czasie dojazdu do stacji załadowania. Obowiązkiem zaś referenta tegoż komitetu było wydawanie opinii i zaświadczeń przesiedleńczych na podstawie odpowiednich dokumentów gminnych, PRN względnie Milicji³⁾.

Staraniem Powiatowego Komitetu Przesiedleńczego pierwszy transport przesiedleńców — rolników, ochotników z gmin Biała i Brudzeń, w ilości 446 osób (73 rodziny) wraz z inwentarzem żywym i martwym załadowany do 30 wagonów kolejowych częściowo krytych, częściowo w węglarkach, wysłano z Płocka już 8 czerwca 1945 r. kierując go do PUR w Olszty-

nie. Z grupą tą wyjechali, jako przewodniczący, delegowani przez Komitet Wykonawczy K. Osłowski oraz pracownik PUR W. Szkopiński. Na kierownikach tej grupy spoczywał obowiązek doprowadzenia jej na miejsce osiedlenia i złożenia przed Komitetem odpowiedniego sprawozdania. Do ochrony transportu przesiedleńców Komenda Powiatowa Milicji Obywatelskiej (KP MO) wydelegowała eskortę składającą się z 10 milicjantów⁴).

Przesiedleńcy, zgodnie z projektem Komitetu Wykonawczego do spraw przesiedlenia rolników na Zachód, zbrali się w dniu wyjazdu o godzinie 9.00 na Nowym Rynku. Na uroczyste pożegnanie zaproszono przedstawicieli władz powiatowych, partii politycznych, wojska, administracji oraz duchowieństwa i organizacji społecznych. Po wręczeniu rodzinom przez P. Stankiewicza dokumentów przemówienia wygłosili: Inspektor Rejonowy PUR, przedstawiciele władz administracyjnych, przedstawiciele PPR, PPS, SL i SD oraz duchowieństwa. W wystąpieniach tych, przepełnionych duchem patriotyzmu, podkreślano zgodnie, że „idziemy na zachód po swoją ziemię pra-piastową, od wieków polską”. Po przemówieniach, odśpiewaniu „Roty” Konopnickiej i hymnu państwowego, członkowie Komitetu Wykonawczego z opaskami na rękawach w barwach narodowych, przy współudziale 20 milicjantów, pocztów sztandarowych partii politycznych wraz z przesiedleńcami udali się w pochodzie Alejami Jachowicza na stację kolejową celem załadowania⁵). Stacją docelową był Wielborg, dalej transport odbywał się samochodami.

Uroczyste odprawienie pierwszego transportu przesiedleńców miało niebagatelne znaczenie propagandowe. Poważnie przyczyniło się do spopularyzowania akcji, która nabrała dość znacznych rozmiarów latem tego roku. Tylko od początku akcji, tj. od 22 maja do 4 sierpnia 1945 roku zgłosiły się na wyjazd 1.342 rodziny (5.206 osób), z czego wyjechały, w pięciu transportach kolejowych 1.264 rodziny (4.240 osób), które w przeważającej mierze skierowano do powiatu Reszel woj. olsztyńskiego, oraz jeden transport wodny do powiatu kwidzyńskiego. Przesiedleńcy zabrali ze sobą 42 konie, 103 krowy, 178 świń, 24 kozy, 35 owiec i 2.259 sztuk różnego drobiu. Przewodnikami transportów kolejowych byli: zastępca inspektora PUR w Płocku W. Szkopański, przedstawiciel PPS i MRN w Płocku, F. Kępczyński oraz reprezentujący SL i ZSch St. Truskalski. Funkcję zaś kierowników transportu wodnego pełnili przedstawiciele Związku Walki Młodych (ZWM) i PPR z Wyszogrodu Tyمیński i Drawe. Ponadto celem zapewnienia porządku i bezpieczeństwa przy wyjazdach indywidualnych grup rolniczych, rzemieślniczych i inteligencji, wyznaczano dziesiętników i grupowych oraz do każdego transportu dodawano grupę 4-7 uzbrojonych milicjantów⁶).

Zdecydowana większość wyjeżdżających, prawie 88%, to rolnicy, pozostała zaś część to rze-

mieślnicy i pracownicy umysłowi. Rolnicy — przesiedleńcy osiedlani byli w większości w powiatach Reszel, Morąg, Susz oraz Kwidzyń, natomiast ludność nierolniczą kierowano najczęściej na tereny Pomorza i Śląska.

Charakterystycznym dla akcji przesiedleńczej w powiecie płockim, w odróżnieniu od innych, sąsiednich terenów, było organizowanie tzw. transportów karawanowych. Zrezygnowano tutaj z tworzenia grup zwiadowczych wysyłanych na Ziemię Odzyskane, które zapoznawały się z warunkami i możliwościami osiedleńczymi na określonym terenie.

Największe nasilenie akcji przesiedleńczej w powiecie płockim notowano w sierpniu 1945 roku. Wyjechało wówczas 1.421 rodzin (2.950 osób). W następnych miesiącach tego roku tempo przesiedleńcze wyraźnie spadło (zob. tabela I). Podobnie, poza styczniem, notowano małe ilości przesiedlonych w pierwszym kwartale 1946 roku. W znacznej mierze wpłynęła na to słaba praca Komitetu Przesiedleńczego, który od 10 października 1945 do 4 kwietnia roku następnego nie odbył żadnego posiedzenia. Dopiero na zebraniu tegoż Komitetu w dniu 4 kwietnia 1946 roku postanowiono ożywić jego pracę. W wyniku dyskusji, jaka wówczas wyłoniła się, podjęto nawiązania ściślejszej łączności z terenem osiedleńczym woj. olsztyńskiego. W tym celu dokonano wyboru delegacji, w skład której weszli: wicestarosta Danowski, przewodniczący PRN Dobieszak, przedstawiciel Związku Zawodowego Robotników Rolnych Błaszczak, inspektor szkolny Tuziński oraz reprezentant ZSch. Ekipa ta otrzymała zadanie przeprowadzenia rozmów z wojewodą w Olsztynie, po czym miała dokonać oględzin powiatu reszelskiego, który był dotychczas miejscem przesiedleńczym dla powiatu płockiego, oraz innych terenów dla ustalenia ich dalszej chłonności. Miało to stanowić podstawę wybrania powiatu, do którego kierowano by nowych przesiedleńców — rolników. Postanowiono przy tym, że Powiatowy Komitet Przesiedleńczy objąłby nad nim patronat — zgodnie z wytycznymi zawartymi w okólniku Ministerstwa Ziemi Odzyskanych nr 22 z dnia 4 marca 1946 roku w przedmiocie nawiązywania i utrzymywania łączności z terenami osiedleńczymi — dla niesienia pomocy w akcji siewnej, żniwnej itp.⁷).

Wysiłki Komitetu Przesiedleńczego nie przyniosły jednakże większych rezultatów. Znaczny wpływ na słabe tempo akcji miała decyzja władz centralnych z dnia 15 marca 1946 roku o wstrzymaniu przesiedlenia w ramach osadnictwa indywidualnego i zastąpienia go osadnictwem spółdzielczo-parcelacyjnym niezbyt popularnym wśród mieszkańców powiatu.

Ogółem od czerwca 1945 roku do grudnia roku następnego z powiatu płockiego na Ziemię Odzyskane przesiedlono 6.635 rodzin (25.540 osób) (zob. tabela I). Do przodujących gmin w akcji przesiedleńczej należały: Biała, Brudzeń, Miszewo Murowane, Starożreby oraz Mąkolin. Tam bowiem istniały znaczne nadwyżki dla pracy i prowadzona była przy tym właściwa pro-

paganda na rzecz osadnictwa na Ziemiach Zachodnich i Północnych.

Nie wszyscy jednak przesiedleńcy, wyjeżdżający na Ziemię Odzyskane, pozostawali tam na stałe. Wśród nich znajdowali się również tacy, którzy liczyli na szaber i szukali dróg do szybkiego i łatwego wzbogacenia się. Oni to wyjeżdżając, od początku nie przejawiali chęci osiedlania się na nowych terenach. Przeważają-

ca jednak część, nie obawiając się trudów związanych z zagospodarowaniem przydzielonej im ziemi, pozostawała powiększając rzesze osadników.

Akcja przesiedleńcza i osadnicza na Ziemiach Zachodnich i Północnych znacznie wykraczała poza lata 1945-1946, ale największe jej nasilenie wystąpiło właśnie w tym stosunkowo krótkim ale bogatym w wydarzenia okresie powojennym.

Liczba przesiedlonych rodzin i osób z powiatu plockiego na Ziemię Odzyskane w okresie od czerwca 1945 r. do grudnia 1946 r.

Tabela I

Rok	1945								1946												
	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Razem	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Razem
wysłanych rodzin	185	872	1421	256	483	892	547	4656	1247	279	279	30	—	66	—	—	11	14	15	20	1979
wysłanych osób	627	1924	2950	104	1405	2958	1741	12709	5104	4622	2532	106	—	262	—	—	43	44	43	75	12831

Źródło: Miesięczne sprawozdania ogólne starostwa powiatowego w Plocku za lata 1945-1946. APW, UWW Wydział Społeczno-Polityczny, t. 160; Materiały Oddziału Powiatowego PUR za lata 1945-1946, Tamże, osadnictwo pow. Plock.

PRZYPISY

1. Uchwały plenum KC PPR. Warszawa 1945, s. 39-40; S. Kuśmierski. Propaganda polityczna PPR w latach 1944-1948. Warszawa 1976, s. 200.
2. Sprawozdanie z działalności Komitetu Przesiedleńczego na terenie m. Plocka i powiatu plockiego. Archiwum Państwowe Wojewódzkie w Warszawie (dalej APW), Urząd Wojewódzki Warszawski Wydział Społeczno-Polityczny,teczka 138.
3. Pismo Wojewódzkiego Komitetu Przesiedleńczego w Warszawie z dnia 18 listopada 1945 roku do starostów powiatowych. Tamże, t. 256.
4. Pismo Rejonowego Inspektora PUR do starosty powiatowego w Plocku z dnia 15 czerwca 1945 roku. Tamże, t. 138.
5. Protokół nr 5 z posiedzenia Komitetu Wykonawczego Powiatowego Komitetu Przesiedleńczego. Tamże.
6. Sprawozdanie z działalności Powiatowego Komitetu Przesiedleńczego w Plocku od początku akcji do 4 sierpnia 1945 roku. APW, PUR, t. Działalność PUR w powiecie plockim (materiały nie uporządkowane).
7. Pismo Inspektora Rejonowego PUR w Plocku do Wojewódzkiego Oddziału PUR w Warszawie z dnia 5 kwietnia 1946 roku. Tamże.